

попытка рассмотреть типы и способы метафорической вербализации концептов посредством пространственных образов-схем; проанализировать концептуальные характеристики словесных форм и синтаксические структуры метафорических выражений с пространственным значением.

Ключевые слова: метафора, пространство, концепт, концептуализация, образы-схемы, локативность.

Анотація

I. В. Фірсова. Концептуалізація метафори простору (на матеріалі французької мови)

Метафора – це явище, яке виконує в мові різні функції: номінативну, когнітивну, художню; допомагає зрозуміти процеси формування національно-специфічного бачення світу, його універсального образу. У цій статті зроблено спробу розглянути типи й способи метафоричної вербалізації концептів за допомогою просторових образів-схем; проаналізувати концептуальні характеристики словесних форм і синтаксичні структури метафоричних виразів з просторовим значенням.

Ключові слова: метафора, простір, концепт, концептуалізація, образи-схеми, локативність.

Abstract

I. V. Firsova. Conceptualization of “Space” Metaphor in the French Language

Metaphor is a phenomenon which performs various functions in the language: nominative, cognitive, artistic; it helps to understand the processes of the formation of national-specific vision of the world, its universal image. Metaphor serves to facilitate the understanding of one conceptual domain through expressions that relate to another. It is a framework for thinking in language. In this article an attempt to examine some types and means of metaphoric verbalization of the concept “space” in the French language has been made. Two groups of concepts expressed through spatial metaphors have been singled out: positive concepts with “top” image-oriented schemes (*être aux anges; être au paradis; être au septième ciel; être devant le fruit de nos recherches*); negative concepts with “bottom” image-oriented schemes (*être au plus bas; être en chute libre; être retombé dans la dépression; être derrière les apparences*;). The conceptual characteristics of words and the syntactical structures of metaphorical expressions have been analyzed.

Keywords: metaphor, space, concept, conceptualization, image-schemes, locative.

I. В. Чернишова
(Горлівка)

УДК 811.11

ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИСЛОВЛЮВАНЬ З ТЕМПОРАЛЬНИМИ МАРКЕРАМИ ОЦІННОСТІ “СВОГО/ЧУЖОГО” ПРОСТОРУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОГО ТЕКСТУ БІБЛІЇ)

Метою дослідження є виявлення прагматичних особливостей висловлювань з темпоральними маркерами оцінності “свого/чужого” простору в англійському тексті Біблії, у зв’язку з чим вважаємо за доцільне проаналізувати категорії дейксису та оцінки. Дейкис витлумачується як категорія, за допомогою якої здійснюється вказівка на учасників акту комунікації, її місце та час. Дейктичні засоби визначають координати комунікативного акту, у ролі яких постають мовець та слухач (“я” / “ми”, “ти” / “ви”), місце здійснення комунікації (“тут”) та її час (“зараз”), а також імпліцитно здійснюється вказівка на особу або осіб, що не беруть участі в акті комунікації (“він”, “вона” / “вони”), місце, яке не є місцем комунікації (“там”), та час, що не є часом здійснення комунікації (“тоді”). Ю. Д. Апресян [1], В. В. Бурлакова [5] та ін. виділяють три основні типи дейксису: персональний (особовий), локальний (просторовий) та темпоральний (часовий). У персональному дейкисі досліджуються особові та присвійні займенники, що окреслюють межі світів першої, другої та третьої особи, у локальному – вказівні займенники та прислівники місця, у темпоральному – прислівники часу.

Ми розглядаємо оцінку як мовну категорію, яка відображає суспільно-особистісне уявлення про добро і зло, про цінність, корисність об'єктів, предметів або явищ та передає позитивне або негативне ставлення суб'єкта оцінки до її об'єкта. Відповідно до цього, головними елементами оцінної структури постають: суб'єкт оцінки, її об'єкт та характер [2; 4].

Проблема оцінності дейктичних маркерів співвідноситься з категорією “свого/чужого”, лінгвістичні засади якої досліджуються такими науковцями, як Н. Д. Арутюнова [3], А. Б. Пеньковський [6] та ін. На думку багатьох з них, протиставлення двох світів – “свого” та “чужого” – має множинну інтерпретацію й реалізується в опозиціях типу “ми/вони”, “я/ти”, “позитивний/негативний”, “близький/далекий”, що зумовлює ставлення до “свого” як нормального, а “чужого” як аномального. З огляду на сказане, саме займенники та займенникові структури можуть служити знаками “свого” або “чужого” простору, набуваючи при цьому позитивного або негативного знаку оцінки.

Задля реалізації поставленої мети запропонованої статті нами було виявлено оцінні речення з темпоральними маркерами “свого” (*now*) та “чужого” (*then*) простору й досліджено їхні комунікативно-прагматичні особливості.

Серед комунікативно-прагматичних типів висловлювань, у яких маніфестовано позитивну оцінку, що актуалізується щодо моменту мовлення в англійському тексті Біблії, найбільш чисельним є репрезентативний тип (100%), при вживанні якого мовець переконаний у істинності свого судження, він констатує позитивний стан справ, позитивно-оцінні дії, що відбуваються «зараз», або співвідносить час мовлення з позитивно-оцінними особами і у такий спосіб непрямо оцінює час, що маніфестується прислівником *now*. Репрезентативні оцінні висловлювання оформлено як розповідні речення, що містять оцінні лексичні одиниці, які виявляють емоційний стан комунікантів на момент спілкування і додають висловлюванню оцінного змісту: *And that, knowing the time, that now it is high time to awake out of sleep: for now is our salvation nearer than when we believed* (Romans 013: 011). Адресант позитивно оцінює час, що вербалізується прислівником *now*, за допомогою лексеми *salvation* (deliverance from sin and its consequences, believed by Christians to be brought about by faith in Christ) та словосполучення *high time* (the latest possible time; a time that is almost too late). Використовуючи репрезентатив, мовець упевнений у істинності свого судження та намагається переконати адресата в тому, що “зараз” є сприятливим часом для пробудження, часом спасіння.

Комунікативно-прагматичний аналіз висловлювань, що вживаються для вербалізації позитивної оцінки моменту мовлення в англійському тексті Біблії, свідчить про те, що у 100% випадків використовуються репрезентативні мовленнєві акти: адресант прямо заявляє про співвіднесеність часу “зараз” з позитивною оцінкою, він упевнений у правильності свого судження та намагається переконати в цьому адресата.

Серед комунікативно-прагматичних типів висловлювань, у яких вербалізовано негативну оцінку, що актуалізується щодо моменту мовлення *now* в англійському тексті Біблії, ми виокремлюємо репрезентативні, квеситивні, директивні та комісивні типи. Проаналізувавши приклади фактичного матеріалу, ми отримали такі статистичні дані:

1. Спостерігаємо середню частоту функціонування репрезентативних мовленнєвих актів (68%), при вживанні яких мовець переконаний в істинності свого судження, він констатує негативний стан справ, негативно-оцінні дії, що відбуваються “зараз”, або співвідносить час мовлення з негативно-оцінними особами і у такий спосіб непрямо оцінює час, що маніфестується прислівником *now*: *Little children, it is the last time: and as ye have heard that antichrist shall come, even now are there many antichrists; whereby we know that it is the last time* (1 John 002: 018). Адресант негативно оцінює час, що передається прислівником *now*, за допомогою лексеми, яка вербалізує негативно-оцінну особу *antichrists* (*antichrist* – a person or force seen as opposing Christ or the Christian Church). Використовуючи репрезентатив, мовець упевнений в істинності свого судження та намагається переконати адресата в тому, що “зараз” не є сприятливим часом для людства, бо є часом перед кінцем світу.

2. Квеситиви складають 25% дібраного фактажу (з-поміж яких 92% є непрямими мовленнєвими актами); директиви складають 4%; комісиви представлено переважно промісивами (96%), вони характеризуються низькою частотою функціонування й складають відповідно 3% матеріалу. Наведемо приклад використання квеситивного мовленнєвого акту: *And Moses said, Wherefore now do ye transgress the commandment of the LORD?* (Numbers 014:

041). Негативну оцінку адресата маніфестовано за допомогою дієслова “пороків” *transgress* (go beyond the limits of what is morally, socially, or legally acceptable), а актуалізація моменту мовлення відбувається за допомогою прислівника часу *now*: мовець незадоволений адресатом, він уживає непрямий мовленнєвий акт у формі квеситиву для маніфестації обурення його вчинками, що відбуваються “зараз”, і це зумовлює непрямую негативну оцінку моменту мовлення *now*. Використовуючи непрямий мовленнєвий акт, адресант має на меті висловити негативну оцінку світу другої особи та виявити свій негативний емоційний стан, зумовлений діями адресата.

Комунікативно-прагматичний аналіз висловлювань, що вживаються для вербалізації негативної оцінки моменту мовлення в англійському тексті Біблії, доводить, що у більшості випадків (68%) використовуються репрезентативні мовленнєві акти: адресант стверджує про негативний стан справ, негативно-оцінні дії, які відбуваються “зараз”, або співвідносить час мовлення з негативно-оцінними особами, що зумовлює непрямую негативну оцінку часу, актуалізація якого відбувається за допомогою прислівника *now*. Метою мовця є висловлення негативного ставлення до об’єкта оцінки та переконання адресата змінити своє ставлення до певних осіб або речей.

Варто зауважити, що в англійському тексті Біблії нами не було виявлено речень позитивної оцінки з темпоральним маркером “чужого” простору *then*, тому дослідження обмежено виявленням комунікативно-прагматичних особливостей речень негативної оцінки. З-поміж комунікативно-прагматичних типів висловлювань, у яких вербалізовано негативну оцінку, що актуалізується в реченнях з темпоральним маркером “чужого” простору *then* в англійському тексті Біблії, ми виокремлюємо виключно квеситивні типи (100%), представлені найчастіше риторичними питаннями (83%). Наприклад: *Wherefore then didst thou not obey the voice of the LORD, but didst thou upon the spoil, and didst evil in the sight of the LORD?* (1 Samuel 015: 019) Негативна оцінка адресата уможливується за допомогою дієслова *obey* (submit to the authority of (someone) or comply with (a law)), ужитого в заперечному реченні, з цією ж метою використовуються лексеми *spoil* (waste material brought up during the course of an excavation or a dredging or mining operation) та *evil* (profoundly immoral and wicked); дейктичний маркер *then* слугує інтенсифікатором негативної оцінки та негативних почуттів і емоцій з боку адресанта. Використовуючи квеситивний мовленнєвий акт, мовець воліє знати, що підштовхнуло адресата до ігнорування Божих заповідей та негативно-оцінних вчинків.

Інший приклад: *Wherefore then should thy servant be yet a burden unto my lord the king?* (2 Samuel 019: 035). У висловлюванні незгода мовця бути тягарем для свого царя вербалізується за допомогою лексеми *burden* (a load, typically a heavy one). За формою цей непрямий мовленнєвий акт є квеситивом, який може бути трансформовано у репрезентатив таким чином: *Wherefore then should thy servant be yet a burden unto my lord the king? – I do not want be yet a burden unto my lord the king.* Метою мовця є висловлення свого негативного ставлення до того, що інші люди можуть сприймати його як тягар для свого царя, він не згоден з цим, виявляє свій незадовільний емоційний стан, інтенсифікація якого уможливується використанням прислівника *then*.

Комунікативно-прагматичний аналіз висловлювань, що вживаються для вербалізації негативної оцінки в реченнях з прислівником *then* в англійському тексті Біблії, виявляє, що переважає квеситивний комунікативний тип (100%), зокрема непрямі мовленнєві акти, які найчастіше маніфестовано риторичними питаннями (83%). У такий спосіб мовець воліє запитати про інформацію і висловити своє негативне ставлення та емоційний стан (у випадку використання квеситивного типу) або маніфестувати негативне ставлення та виявити незадовільний емоційний стан (у випадку використання непрямих мовленнєвих актів), що свідчить про завуальованість намірів адресанта щодо більш дієвого впливу на адресата. В обох випадках прислівник *then* слугує інтенсифікатором негативної оцінки.

Перспективу дослідження вбачаємо в розгляді лексико-семантичних і синтаксичних особливостей темпоральних маркерів оцінності “свого/чужого” простору задля отримання більш вірогідних результатів та повнішого дослідження категорії “свого/чужого” в різних аспектах.

Література

1. Апресян Ю. Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания / Ю. Д. Апресян // Вопр. языкознания. – 1995. – № 1. – С. 37–67.

2. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 338 с.
3. Арутюнова Н. Д. Показатели чужой речи *де, дескать, мол.* К проблеме интерпретации речеповеденческих актов / Н. Д. Арутюнова // Язык о языке : сб. статей / под ред. Н. Д. Арутюновой. – М. : Языки русской культуры, 2000. – С. 437–449.
4. Бессонова О. Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивний і гендерний аспекти: автореф. дис. ... докт. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / О. Л. Бессонова. – К., 2003. – 40 с.
5. Бурлакова В. В. Дейксис / В. В. Бурлакова // Спорные вопросы английской грамматики. – Л. : Изд-во ЛГУ, 1988. – С. 74–88.
6. Пеньковский А. Б. О семантической категории “чуждости” в русском языке / А. Б. Пеньковский // Проблемы структурной лингвистики, 1985 – 1987 : сборник / отв. ред. В. П. Григорьев. – М. : Наука, 1989. – С. 54–82.

Аннотація

И. В. Чернышова. Прагматические особенности высказываний с темпоральными маркерами оценочности “своего/чужого” пространства (на материале английского текста Библии)

В статье анализируются прагматические особенности высказываний с темпоральными маркерами оценочности “своего/чужого” пространства в английском тексте Библии, в связи с чем рассматриваются категории дейксиса, оценки, “своего/чужого”.

Ключевые слова: положительная оценка, отрицательная оценка, дейксис.

Анотація

І. В. Чернишова. Прагматичні особливості висловлювань з темпоральними маркерами оцінності “свого / чужого” простору (на матеріалі англійського тексту Біблії)

У статті проаналізовано прагматичні особливості висловлювань з темпоральними маркерами оцінності “свого / чужого” простору в англійському тексті Біблії, у зв'язку з чим досліджено категорії дейксису, оцінки, “свого / чужого”.

Ключові слова: позитивна оцінка, негативна оцінка, дейксис.

Abstract

I. V. Chernyshova. Temporal Deixis: “One’s own/Alien” Space in the English Biblical Text (Pragmatic Peculiarities)

The article focuses on pragmatic peculiarities of evaluative sentences with temporal deictic markers and their reference to the category of “one’s own/alien” space in the English biblical text.

Deixis is defined as a category, with the help of which one can indicate the participants of the speech act, its place and time. Deictic means define the coordinates of the speech act, which are the speaker and the listener (“I”/“we” – “you”), the place of communication (“here”) and its time (“now”). The person or people not participating in the speech act (“he”, “she” or “they”), the place that is not the place of communication (“there”), and the time different from the time of communication (“then”) are indicated implicitly. Linguists differentiate three main types of deixis: personal, spatial (local) and temporal. Accordingly, in the personal deixis personal and possessive pronouns are regarded, in the spatial deixis – adverbs of place and demonstrative pronouns, in temporal – adverbs of time. In our research we focus on evaluative sentences with the deictic markers “now” and “then” outlining the boundaries of “one’s own/alien” space.

Evaluation is viewed as a linguistic category, which reflects the socio-personal knowledge of “good” and “bad”, of value, usefulness of objects or phenomena and reflects a positive or negative attitude of the subject of evaluation to its object. In accordance with this, the main elements of the evaluation structure are the subject of evaluation, its object and its positive or negative character.

Personal, possessive, demonstrative pronouns and adverbs of time and place can serve as signs of “one’s own” or “alien” space and acquire a positive or negative evaluation.

The results of the analysis certify the fact that representative speech acts prevail in evaluative sentences with “now” and questions are predominantly used in evaluative sentences with “then”, the latter can be viewed as an intensifier of negative evaluation.

Keywords: positive evaluation, negative evaluation, deixis.